

MILORAD PAVIĆ

A szél belső oldala, avagy Héro és Leándrosz története

(RÉSZLET)

*Ő valaminek a fele. Az egész erős, szép
és tehetséges része,
ami talán még erősebb, nagyobb és szebb, mint ő,
a teljesség varázslatos, dicsőséges és érthetetlen fele.
A nő viszont tökéletes egységben volt; kicsit elvarázsol,
nem is túl erős, talán nem is volt összhangban mindennel,
de összességében
valódi egész volt.*

Minden jövőnek egyetlen erénye van: soha nem úgy alakul, ahogyan elképzeled – mondta édesapja Leándrosznak.

Akkortájt ő még nem volt teljesen érett, mivel még írástudatlan volt. Vonzó volt ugyan, de még nem hívták Leándrosznak. Édesanyja holland csipke mintájára fonta fia haját, hogy ne kelljen fésülnökdnie. Búcsúzáskor édesapja így szólt:

– Szép hosszú nyaka van, akár egy hattyúé, csak nehogy kard által vesszen el.

Leándrosz egy életre emlékezetébe véste apja szavait.

A Csihorics családban, Leándrosz édesapját kivéve mindenki kőműves, kovács vagy méhész volt. A család Hercegovinából érkezett a Dunához Belgrád alá, olyan vidékről, ahol a gyerekek hamarabb ismerték a templomi éneklést, mint az ábécét. Szülőföldjükről a folyók két tengerbe ömlöttek: a házuk tetejének egyik feléről az eső nyugatra folyt le, majd a Neretván át az Adriai-tengerbe; a tető másik oldaláról pedig keletre, a Drinába, azután a Szávába és majd a Fekete-tengerbe. A családi kőműves hagyománytól csak Leándrosz apja távolodott el, hallani sem akart kőműveségről.

– Amikor Bécsbe vagy Budapestre tévedek, és látom a gyorsan épülő házakat, azonnal eltévedek. Csak a Dunánál érzem otthon magam (ott, ahol februárban legostobábbak a csukák), ott tudom, hogy hol vagyok, és tudom, hogy ki vagyok.

A Csihorics családban tulajdonképpen senki sem ismerte az apját. Nem tudták, hogy hol lehet és miből él. Leándrosz édesapja viszont ugyanazt ismételte: hogy vízből és halálból élnek – mert mindig a halálból éltek. Valóban, Leándrosz apja későn és vizesen érkezett haza a Dunáról vagy a Száváról – ugyanis mindegyik folyó másként illatozik. Éjfél körül, átázottan ért haza, majd tízszer tüszentett, mintha számolna.

Leándrosz, akit gyermekkorában még Miljko és Radacska néven is szólítottak, kiskorától fogva tanulta a kőműves-mesterséget nagyapjától és nagybátyáitól. Mestere volt a vert fal építésének, a márványfaragásnak, és ügyesen segédkezett az ikonok temetésénél is, született tehetsége volt a kaptárok képekkel való díszítéséhez és a méhcsaládok befogásához. A hercegovinai nyári böjt forróságában egyedül ő volt képes húsz puskalövésnyi távolságból lefutni a folyóhoz, halat fogni, majd csalánlevélbe csomagolva azokat hazahozni mielőtt megromlottak. Később, egyik utazása során látta, amit Brankovics György fejedelem emléknapiján mindörökre emlékezetébe vésett: dunai vízzel dagasztott kenyeret szenteltek meg a szendrői templomban – amit Boldogasszony tiszteletére emeltek –, hogy majd kézzel kézre adják egészen az Avala-hegy csúcsáig. Mindez olyan gyorsan történt, hogy a kenyér meleg maradt akkor is, amikor az uralkodó asztalára érkezett. Akkor ott megtörtént azt, és zsrnovói sóval adták az embereknek.

– Mindannyian kőművesek vagyunk, mondogatta mindig Csihorics apó vacsora közben Leándrosznak. Mi különleges márvánnyal építünk. Órák, napok és évek, álom és bor – meg a szépség. Mi mindannyian az idő kőművesei vagyunk: köldökünkben vizet gyűjtünk, s arnyékot hajtunk; mindenki órákból építi házat, mindenki időből készíti saját olajprését, és saját mézét gyűjti; az időt állatbőrökből készült tartályban visszük, hogy a tüzet felébbresszük. Ahogyan erszényünkben a dukátok és a rézpénzek összekeverednek, mint a fekete és fehér bárányok, úgy keveredik össze a fehér és fekete márvány is, amiből építkezünk. Jaj annak, akinek a rézpénz erszényében marad: ő az aranyat nyeli csak, mert az éjszakái megették nappalait. Az az ember kényelmetlenül és rossz időben építkezik...

Leándrosz, aki figyelmesen hallgatta mindezeket, nem a holnapra, hanem leginkább a holnaputánra gondolt. Csodálkozva vette észre, hogy míg édesapja egy kanál lóbabot eszik, addig ő hármat kanalaz. Családjukban fejadagokra osztották az ételt, és a mennyiséget senki sem léphette túl. Leándrosz ugyanannyit evett, mint a többiek, de háromszor gyorsabban. Lassan megértette, hogy az állatok egy része gyorsabban, míg a többi lassabban eszik – mivel lassabban vagy gyorsabban mozognak. Így felfedezett két életritmust, két különböző lüktetést az élőlényekben és a növényekben egyaránt, amelyeket ugyanazok a nappalok és éjszakák foglaltak keretbe. Észrevette, hogy bár az idő egyformán múlik, mégis egyeseket bőséggel ajándékoz meg, másokat pedig megbüntet. Akaratlanul is, de Leándrosz megvetést érzett azon emberek, állatok és növények iránt, akiknek életritmusa különbözött az övétől. Hallgatta a madarakat, és felismerte azokat az egyedeket, akik az ő ütemében énekeltek. Egy reggel, amikor az édesapja a kútnál ivott, megszámlolta a kortyokat és eldöntötte, hogy elhagyja a szülői házat. Egy pillanat alatt rájött, hogy édesapja szeretete és tanítása egy életre táplálja és melegíti őt. De nem volt értelme tovább halmozni ezt a szeretetet, mert akkor az apai szeretet egy része túlmutatott már Leándrosz életén is; túllőtt a célon, és a széllel távozott.

Ez lett Leándrosz távozásának oka. Régen cimbalmon játszott, és az elégedett hallgatóság rézpénzt dobott hangszerébe ünnepnapokon. Eközben a Száva folyó mellett négy idős zenész-révész-kereskedő élt. Egyikük egyszer megbetegedett, ezért a négyfős csapatból csak hárman maradtak. Egyik reggel, amikor Csihorics apa eldöntötte, hogy megtanítja fiát írni, épphogy megmutatta neki az első írott betűt, a thétát, amellyel a Theotokhosz, azaz Istenszülő neve kezdődik, látogatók érkeztek. Leándrosz meg sem sercegett a tollát, amikor belépett a legidősebb révész, levette a hangszert a falról, és lemérte azt. A benne levő pénz súlya jó ajánlólevél volt a fiatal zenésznek. A révész elkérte a fiút apjától egy isztambuli útra, hogy kilegyen az addig még csonka csapata. Leándrosz gondolkodás nélkül elfogadta a felkérést, így az írás tanulását már az első betűnél félbehagyta. De időközben maga az idős révész is megbetegedett, ezért elvitték helyette Leándrosz barátját is, aki a hercegovinai határról származott, Diomidiusz Szubotát. Így lett teljes a zenekar.

A társaság a régi isztambuli úton haladt Belgrádból Szalonikin keresztül. Látták Hellészpontoszt, Szesztoszt és Abüdosz városán utaztak át, és csak két év múlva tértek vissza – közben furcsa módon meghalt az eredeti csapat újabb idős tagja is, aki könnyíteni akart magán, letérdeltette a tevéjét, hogy leszálljon, de az agyonnyomta őt. A következő évben, amikor egy újabb isztambuli út ideje jött el, zenészt találtak a harmadik elhunyt révész helyett, de az utazás napján a negyedik, idős csapattag nem jelent meg. A várakozó fiatalok látván, hogy egy idősebb zenész sincs már közöttük, eldobták hangszereiket, és kereskedőként indultak útnak.

Veszélyes utazás volt, de éppen ezért jövedelmező foglalkozás lett, két világot összekötve: nyugatot és keletet, Európát és Ázsiát. Akkortájt a török seregek Bécs fele tartottak, a kereskedelem pedig igen nyereséges tevékenységnek bizonyult. Leándrosz rájött, hogy útjához csak zenével és édesapja szeretetével nem tud többet hozzáadni, mert akkor minden kiüresedik. Rájött, hogy a kereskedelem szórakoztatta igazán, és ezért soha többé nem tért vissza hangszeréhez. A kezébe sem vette azt, mivel nem érezte szükségét, hogy zenét hallgasson abban a világban, amely felalta napjait. Megszerette kereskedői létét, és a tevék lassú, szinkópás lépteit, melyek hatékonyan és hihetetlen képességgel falták fel az utat maguk előtt. Valójában így saját belső mivoltát, saját belső idejét és személyes gyorsaságát álcázta lágy, lassú mozdulatokkal. A lustaságban öltöztetett gyorsaság elérése volt célja. Tudta, hogy ez a védekezés legjobb módja. Rejtegette gyorsaságát, ezért hallgatott arról, amit a szél mögött látott. A tevéket nézegetve évekig gyakorolt, míg sikerült teljesen elrejtene rendkívüli képességét, ami még saját maga számára is nyomasztóan hatott. Gyorsaságát veszélyes méregnek vélte, amely iránt a világ igen fogékony volt. De pont ez védte meg őt a veszélyektől. Nehéz idők jártak, az utakat véres ruhák szegélyezték. A kereskedők rettenetes történeteket meséltek török szablyásokról, vadászokról és fejjadásokról, akik rajtaütnek a karavánokon, és széleseben lekaszabolják a kereskedőket. Elmesélték, hogy azt a kezet, amellyel a szablyás magához nyúl, drágakőként mindig maga mögé rejti, hogy el ne fáradjon. Nem csinál az-

zal a kézzel semmit, vágásra és ölésre csak a másik kezét használja. Hiába gondolta Leándrosz, hogy az életet az ördög nem, csak Isten veheti el. Félt, és szeme örökké remegett az aggodalomtól, főleg a szablyság gondolatától.

Ráadásul egy jós felerősítette ezt a félelmét. A látnok egy horpadt víztartályban élt, harisnyában mosott lábat, és magánya romlandó volt, akár a sajt. Ezt mondta:

– Ha pénzt adsz egy látónak, megborotvál; ha kettőt adsz, jósol, amíg borotvál. De vigyázz, jobban jósol, mint borotvál.

Leándrosz leült egy kőre a víztartály elé, és átnyújtott a jövőmondónak két pénzérmét. A jós erre elmosolyodott, de látszott, hogy csak a mosolya nem öregszik. Megkérte Leándroszt, hogy tássa ki a száját, majd beleköpött, azután pedig ő is kitátotta száját. Így, miután Leándrosz visszaköpött a jós szájába, az körbeköpkölte Leándrosz arcát, majd elkente nyálát, és megborotválta.

– Holnap vagy holnapután támadnak a törökök? – kérdezte viccesen Leándrosz.

– Fogalmam sincs – súlyos kőtömbként lebegtetve szavait válaszolt a vajákos.

– De hát milyen jós vagy te akkor?

– Tudod, kétféle jós van: a drága és az olcsó. De ne gondold, hogy az egyik jó, a másik rossz. A lényeg, hogy az egyik gyors, a másik lassú titkokkal foglalkozik, a különbség köztük innen ered. Én például olcsó jós vagyok, mert a holnapi napot sem látom; a jövő évet még annyira sem, mint te. Én csak a nagyon távoli jövőt látom: két- vagy akár háromszáz évre előre meg tudom mondani, hogy mi a férfiaság neve, és hogy melyik birodalom bukik meg. De hát kit érdekel a távoli jövő? Senkit. Még engem sem. Fáj is a hátsóm ezért. Vannak jóskok Dubrovnikban, akik megmondják, mi lesz holnap vagy egy év múlva. Erre mindenkinek szüksége van, akár kopasznak a sapkára, és ezért nem is kérdik az árát, hanem bőszégesen fizetnek a jóslatokért, mint szárnyas malacért. Ne gondold, hogy a látnokok jóslata nem mond el lent egyik a másiknak, annak ellenére, hogy semmi közük egymáshoz. A jövődölések egyezhetnek is, mert összevetve a széllal, annak is van külső és belső oldala, ami száraz marad akkor is, ha esik az eső. Az egyik jós csak a külsőt érzékeli, míg a másik látnok a szél belső oldalát látja. Mindkét oldalt viszont egyikőjük sem láthatja. Ezért kell felkeresni két jóst, hogy teljes képet alkothass és arcodat saját fuvallattal megértsd...

Most elmondom, mit kaphatsz tőlem. Az ember olyan, mint egy hajó iránytűje: körbeforog a saját tengelye körül, és bár észleli mind a négy égtájat, de nem látja, hogy mi van maga alatt és fölött. Azt a két legfontosabb dolgot nem látja, amiről nagyon szeretne tudni: a szerelmet maga alatt, és a halált önmaga felett.

Különböző szerelmek vannak. Az egyik csak villára szúrva fogyasztható, de van, amelyet kézzel kell enni, mint az osztrigát, míg a többit késsel kell vágni, különben megfulladsz. És hát vannak a levesszerűek, amelyeken csak egy kanál segít. És van szüretelhető is, mint az alma, amit Ádám szakított le.

Ami a halált illeti, az az égbolt alatt már származásunk fájától figyel ránk. A végzet már születésed előtt, évszázadokon keresztül leselkedik rád, de vissza is jöhet

érted akár a legtávolabbi jövődből. Valaki, akit nem ismersz, rád uszíthatja a halált, akár a vadászkutyákat a foglyokra, és elküldheti hozzád, hogy levadásszon beláthatatlan távolságról...

De hagyjuk ezt. Szép nyakad van. Az ilyen nyak vonzza a női kezeket – és a kardot. Egy csizmás katonát látok, aki arany díszítésű szablyával borotválkozik – és azal fog megölni. Tisztán látom a fejedet egy tálcán, mint Keresztelő Szent János fejét. Egy nő lesz az oka... De ne félj, nem mostanában következik ez be. Sok idő telik el addig, sok nyomorúságos év múlik el. Vigyázz a nyakadra, hattyúm, óvakodj a nőktől és a kardtól. És most mosakodj meg...

Így lett vége a borotválásnak és a jóslásnak. Leándrosz távozásával lehullott az első hó, visszhangozva a jós erőteljes szavait, melyek szőnyegként fogták fel a lehulló hópelyheket. Leándrosz valóságosan reszketett a hidegtől és főleg a félelemtől, a jóslat megzavarta. A szablyástól való rémülete most valóságosabbnak tűnt, mint bármikor. A szíve balról jobbra ugrott, álmái pedig fertőzővé váltak. Még akkor is, amikor azt álmodta, hogy egy varjú a csőrével kopogtatja a fogát. Mindez azért történhetett meg, mert álmában mosolygott. Utána levő nap bárkit megérintett, azt álmodta, hogy varjú kopogtatja a fogát. Amikor legjobban félt a szablyástól, akkor nem találkozott vele. A harcos helyett viszont egy lánnyal találkozott. Épp az Ohriditónál telelt, amikor észrevette, hogy a félelem miatt elvesztette saját belső ritmusát – ezért romlott titkos képessége is. Egyik téli estén viszont cimbalomhangot hallott. Régebben hidegen hagyta a zene, most pedig azon lepődött meg, hogy figyelmesen hallgatja. Úgy tűnt, mintha visszalépett volna egyet ritmusában. Nem férfi zenélt, lány volt a muzsikás, de Leándrosz ezt a fontos különbséget nem tudta. A zenét hallgatva azonnal felfigyelt egy különleges dologra. Ott, ahol a dallam eljátszásában keresztezni kellett az ujjakat, a hangszer hangja hirtelen megállt, hogy néhány pillanat múltán ismét megszólaljon, mintha lélegzetet venne. És akkor Leándrosz megértette a mögötte rejlő titkot. Másnap, amikor a lánnyal találkozott, a következőket mondta neki:

– Hallottalak zenélni, és ezért tudom, hogy hiányzik a bal gyűrűs ujjad. Játszani viszont még azelőtt tanultál meg, mielőtt elvesztetted azt. Így van?

– Így van, felelte a lány. Három évvel ezelőtt egy fém hangszert kaptam, izzó húrokkal, hogy megrontsanak. Azóta ez emlékeztet ujjam elvesztésére. Neked pedig nem kötelességed hallgatni engem.

Leándrosz arra gondolt, hogy tudna segíteni a lánynak elfeledni rossz emlékeit. Azt akarta megértetni vele, hogy ehhez csak gyorsan kell élni. Így aztán estéről estére kimentek sétálni a tó partjára, és ott tanította meg a lányt erre a titokzatos, különleges képességre. Kiderült, hogy Deszpoina, merthogy így hívták a lányt, kiváló tanuló volt, ezért hamar elfelejtette az izzó húrokkal történt szerencsétlenséget. Hangszerét mindörökre eldobta, ahogyan Leándrosz is otthagya a kereskedőket, mivel akkorra elege lett a sok utazásból és a félelemmel megkeresett pénzből. Deszpoina felvette Leándrosz ritmusát az evésben is, hajtotta ugyanaz a siker a be-

szédben és a járásban, ráadásul megtanulta a szemét nyaktörő gyorsasággal használni, ezért volt pillanat, amikor úgy érezte, hogy minden egyes napja két napot ér.

Sétás tanulásuk idején, kíváncsi tekintetek elől rejtegetve gyorsasági képességüket, akár egy ritka titkot, szép lassan összemelegedtek a tó partján. Itt a lány gyűrűjének csillogásával vakította el a fiút, ő pedig azon mélázott el – miközben tekintetét Deszpoinán felejtette –, hogy vajon a lány mellbimbói helyén malacfarkak vannak-e, akár a kolostori freskók bűnös nőinél. Leándrosz nem sokat tudott a nőkről, de önmagáról sem. Egyetlen dolog kivételével, éspedig azt, hogy a nőkkel úgy kell cselekedni, mint a borokkal: a testes borokat nyáron, a könnyű, üde borokat pedig télen kell lecsapolni a seprőről. Ez volt az egyetlen dolog, amit otthon, családi beszélgetések közben fedezett fel a nőkről. Ehhez a gyűrűsujj nélküli lányhoz viszont nagyon vonzódott. Már régóta vágyódott egy ilyen lány után, és várta, hogy üres történetét (fabula rasa) töltsse ki.

Az Ohridi-tavat a Drim folyó szelte ketté. Deszpoina és Leándrosz halászhálóval bélelt csónakot, majd beültek, és ellökték magukat a parttól; a folyó pedig átvitte őket a tavon, át a túlsó partra. És akkor, ott a csónakban, a kettős vízen összebújva halászhálóik alatt töltötték először együtt az éjszakát.

Megtörtént, amit Leándrosz már előre tudott; és amikor az bekövetkezett, gyorsabb volt útítársánál, annyira, hogy meg sem érintették egymást. A férfi ritmusa teljesen más volt, mint a lányé, ezért életében először nézett szembe a képessége mélyén rejlő veszéllyel. Az összhangot viszont nem sikerült megtalálni, Leándrosz mintha ikrával termékenyítette volna meg a tavat és a folyót egyaránt, de nem a lányt. A következő éjszakán is ugyanez történt.

Utolsó este Deszpoina Szent Naum monostorában két gyertyát vásárolt. Az egyiket átnyújtotta Leándrosznak, a másikat elrejtette kendőjébe. És ahogy jöttek, úgy távoztak, elrugaszkodtak a parttól felfele a folyón, keresztül a tavon. Leándrosz ekkor megpróbálkozott még egyszer összebújni Deszpoinával. Érezte, hogy ez az utolsó alkalom. De most sem sikerült beteljesíteni testi szerelmüket, mert Leándrosz ismét ikrát szórt szét még mielőtt megérintette volna a lányt. Ekkor Deszpoina megkérte, hogy a szentelt gyertyával tegye kötelességét. Hajnalodott már, amikor a nagy homokpadhoz értek, ahol a szerb despoták monostora volt. Ekkor Deszpoina elővette szerelmük gyertyáját, és a Szűzanya ikonjánál meggyújtotta azt, majd megsókolta Leándroszt, és magára hagyta. Azután egyedül távozott a Drim folyón.

Kimerülten és zavarodottan váltak el, örökre, mert látták, hogy köztük testi érintés nem lehetséges. Leándrosz gyertyával a kezében kiugrott a csónakból, amikor a templomban még tartott a reggeli istentisztelet. Mielőtt bement a szentélybe, észrevette, hogy ikont temetnek a templom udvarán. Régi pelagóniai ikon volt, és mielőtt elföldelték, meglocsolták borral. Leándrosznak még sikerült megpillantani a képet, amin Szűzanya eteti a fiát, mellettük egy szakállas férfi, Keresztelő Szent Já-

nos. A kisdéd lábáról lecsúszott a saru – ezt próbálta elkapni a szakállas férfi. A gyermek az idegen érintésre megharapja anyja mellét, aki fájdmában ránéz a sarut visszahelyező emberre. Az ikonbeli kör imígyen bezárult, és a pillanat kimerevedett a gyermek sarka, a nő melle és tekintete között. A vonal, amit Leándrosz felismerni vélt a képen, az egyetlen betűre hasonlított, amit még otthon tanult: a theta (Θ) volt. A férfi azonnal megvilágosodott: az érintés mégis lehetséges!

Bekéredzkedett a monostorba, és szerzetesnek állt.

Fordította: TÚRI RÓBERT

MADRID, SERRANO8, A FOTO MULLER TÁBLA NÉLKÜL (1994)